

μυθιστόρημα

Ποιος φοβάται την Ελενα Φεράντε;

Η πραγματική της ταυτότητα παραμένει άγνωστη. Η μυστηριώδης Ιταλίδα συγγραφέας που έχει κατακτήσει την παγκόσμια λογοτεχνική σκηνή. Το πρώτο μέρος της μυθιστορηματικής «**Τετραλογίας της Νάπολης**» στα ελληνικά

Ελενα Φεράντε
Η υπέροχη φίλη μου: Η Τετραλογία της Νάπολης - Βιβλίο Πρώτο
Μετάφραση Δήμητρα Δόση. Εκδόσεις Πατάκη, 2016, σελ. 440, τιμή 17,70 ευρώ
Στα ελληνικά έχουν κυκλοφορήσει παλαιότερα τα μυθιστορήματα της Ελενα Φεράντε «Βάναυση αγάπη» (1997, εκδόσεις Perigee) και «Μέρες εγκατάλειψης» (2004, εκδόσεις Αγρα)

ΤΟΥ ΓΡΗΓΟΡΗ ΜΠΕΚΟΥ

Δεν χωρεί αμφιβολία: το νέο φιλολογικό θρίλερ του καιρού μας είναι Ιταλικής προελεύσεως και έχει το ονοματεπώνυμο «Ελενα Φεράντε». Οι λέξεις «φάντασμα» και «μυστήριο» στοιχειώνουν τις ζωπρές συζητήσεις γύρω από αυτό το συγγραφικό ψευδώνυμο που προκαλεί τον αναγνώστη «πυρετό» διεθνώς. Η αποκρυπτογράφηση του έχει προσελκύσει εσχάτως από σκανδαλοθηρικά ιστολόγια ως καθηγητές Συγκριτικής Λογοτεχνίας. Γιατί αποκρύπτεται, εν προκειμένω, η αληθινή μορφή του ανθρώπου που γράφει; Είναι όντως γυναίκα; Και αν είναι γυναίκα, τι γνωρίζουμε για τη ζωή της; Μήπως όμως είναι άνδρας; Και αν δεν είναι μόνο ένα άτομο; Μήπως κρύβεται, εν τέλει, ένα δίδυμο ή μια ολόκληρη συγγραφική ομάδα πίσω από αυτή την τεράστια επιτυχία;

Η φημολογία και η ονοματολογία δεν έχουν τελειωμό. Ο,τι ξεκίνησε το 1992 – με την έκδοση της «Βάναυσης αγάπης» – ως μια ενδιαφέρουσα σπασοκεφαλιά (για τους λίγους) έχει εξελιχθεί σήμερα σε έναν παραλογοτεχνικό πονοκέφαλο (για τους πολλούς). Ασφαλώς ο περιρρέων θόρυβος δεν έχει να κάνει ούτε με τη συγγρα-

φέα (που είναι μια αυθεντική αφηγήτρια παλαιάς κοπής, με ευρεία υφολογική γκάμα και μια κοφτερή ματιά πάνω στα ζητήματα της γυναικείας ψυχολογίας και της έμφυλης ταυτότητας) ούτε με τα βιβλία της (τα οποία δεν είναι «ροζ», όπως και να το κάνουμε, αντίθετως διακρίνονται για την ευέλικτη λαϊκότητά τους, επειδή ακριβώς μπορούν να συναρπάσουν ετερόκλητες «φυλές» αναγνώστων).

Το ενδιαφέρον είναι ότι οι πλέον οξυτάτες αντιπαράθεσεις για την «ποιότητα» τους κορυφώθηκαν πρόσφατα στην ίδια την πατρίδα της, με αφορμή την υποψηφιότητά της για το Βραβείο Strega 2015 (το οποίο και δεν έλαβε). Στην Ιταλία δεν επικρατεί, για να είμαστε ακριβείς, κάποιος ανεπιφύλακτος θαυμασμός για τη λογοτεχνία της. Υπάρχουν αρκετοί θαυμαστές και υπερασπιστές της (με γνωστότερο ίσως εδώ τον Ρομπέρτο Σαβιάνο), πλην όμως αναδύεται, παράλληλα με την ουσιαστική ανταλλαγή αισθητικών προτιμήσεων, και η αποφορά ενός πικρόχολου φθόνου, ενός ενοχλητικού σεξισμού προς το αφανέρωτο πρόσωπό της.

Η ίδια, που έχει ένα στέρεο θεωρητικό (κυρίως φεμινιστικό) υπόβαθρο, δεν υπολήπτεται το λογοτεχνικό «κατεστημένο» της χώρας της και δεν εκτίθεται παρά μόνο εμμέσως (με ελάχιστες συνεντεύξεις εξ αποστάσεως).

Εμείς δεν έχουμε σοβαρούς λόγους να πιστεύουμε ότι δεν είναι γυναίκα και ξέρουμε (με μια σχετική σιγουριά) ότι γεννήθηκε και μεγάλωσε στην ευρύτερη περιοχή της Νάπολης. Από εκεί και πέρα οι εικασίες (σε συνδυασμό με το περιεχόμενο των μυθιστορημάτων της και αποσπασματικές πληροφο-

ρίες) είναι αναπόφευκτες: διανύει μάλλον την έβδομη δεκαετία της ζωής της, η μόρφωσή της είναι κατά τα φαινόμενα ακαδημαϊκού επιπέδου, έχει πιθανότατα ζήσει εκτός Ιταλίας (και στην Ελλάδα ενδεχομένως) και φαίνεται να έχει βιώσει τις πολυκύμαντες εμπειρίες του έργου βίου και της μπρόττας. Παγκόσμια εμβέλεια πάντως η Ελενα Φεράντε (που πλέον

εκληφθεί ακόμη και ως υπολογισμένη «πρόκληση».

Η ψευδωνυμία, όμως, δεν επηρεάζει το τελικό αποτέλεσμα της εκάστοτε μυθολογίας – και αυτό θα έπρεπε να ενδιαφέρει τους αναγνώστες. Καθοριστικός παράγοντας για το «φαινόμενο Φεράντε» αποδείχθηκε (χωρίς, ωστόσο, να εξηγηθεί και τα πάντα) η αγγλική μετάφραση (2012) του πρώτου

κί ομοβροντία. Κάτι τέτοιο δεν παρατηρήθηκε στη διάρκεια της πρώτης συγγραφικής φάσης της Ελενα Φεράντε, στην οποία περιλαμβάνονται συντομότερα και πυκνογραμμένα μυθιστορήματα, όπου πρωταγωνιστούν γυναίκες σε οριακές υπαρξιακές καταστάσεις, ως αποτέλεσμα (και) των κοινωνικών ρόλων που καλούνται να ενσαρκώσουν (λ.χ. η ταπεινωμένη και αδέξια Ολγα στις «Μέρες εγκατάλειψης»). Αν σε εκείνη την πρώτη φάση πυξίδα της ήταν ο μοντερνισμός, στη δεύτερη κυριαρχεί μια προσπάθεια εναγκαλισμού των μυθιστορηματικών ψηφιδωτών του δεκάτου ενάτου αιώνα.

Αλλωστε και η ίδια η συγγραφέας βλέπει την «Τετραλογία της Νάπολης» ως ένα ενιαίο εγχείρημα όπου το μόνο που την ενδιαφέρει είναι το νήμα των γεγονότων και η αντισυμβατικότητα της πλοκής, καθώς δεν μπορεί, όπως έχει πει, να σεβαστεί τις ταξινομήσεις των λογοτεχνικών ειδών, δεν θέλει να υποκύψει σε μια μονοδιάστατη αφήγηση, ό,τι κι αν (μπορεί να) συνιστά αυτή: είτε μια ερωτική ιστορία, είτε ένα μυθιστόρημα ενθλιώσεως, είτε απλώς ένα θρίλερ.

Για να γίνει αντιληπτό αυτό που εννοεί η Ελενα Φεράντε – ότι δηλαδή το θεμελιώδες είναι η γραφή να καθίσταται ένα δυναμικό πεδίο *συλλειτουργίας* διαφορετικών *τρόπων* και *τόνων* με στόχο την αναγνωστική *υποβολή*, να πλέκεται λ.χ. το μελοδραματικό ρομάντζο με ξεσπάσματα ακατανόητης βίας ή με την αιφνδιαστική εμφάνιση μιας μεταφυσικής αμφισβησίας – θα επιστρατεύσουμε ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα, την ενέργεια ενός αυστηρού πατέρα σε μια γενοιά (νεορεαλιστικής εμπνεύσεως, για να δώσουμε και μια κινηματογραφική εικόνα) στη Νάπολη της δεκαετίας του 1950, όπου επικρατούν η ανέχεια και η μαφία της Καμόρα. «Η φίλη μου εκτοξεύθηκε από το παράθυρο, πέρασε πάνω από το κεφάλι μου και προσγειώθηκε στην ασφάλτο πίσω μου».

Φαντάζει απίστευτο το γεγονός, ότι δηλαδή ο γονέας δεν αρκέστηκε μόνο σε μερικές ξυλιές, ο τρόπος όμως με τον οποίο εγγράφεται το περιστατικό στη μυθολογία της Ελενα Φεράντε είναι πειστικός, πειστικότητας. Θα αναρωτιέστε τώρα: τι είναι, τέλος πάντων, η περιβόητη «Τετραλογία της Νάπολης»; Βασικότητα είναι η εξονυχιστική περιγραφή των μεταμορφώσεων μιας σύνθετης φιλίας (εξάρτηση, θαυμασμός, ζήλια, στοργικότητα) ανάμεσα σε δύο γυναίκες, στην Ελενα Γκρέκο (κόρη θυρωρού) και την Λίλα Τσερούλλο (κόρη τσαγκάρη), που ξεπερνά τα εξήντα χρόνια. Και τι περιλαμβάνει αυτό; Τα πάντα! Κυρίως ό,τι δεν λέγεται αλλά μπορεί να γραφτεί απλά.

Η ίδια η συγγραφέας βλέπει την «Τετραλογία της Νάπολης» ως ένα ενιαίο εγχείρημα όπου το μόνο που την ενδιαφέρει είναι το νήμα των γεγονότων και η αντισυμβατικότητα της πλοκής

διεκδικεί και το αναπροσαρμοσμένο κατ' έτος Διεθνές Βραβείο Booker (2016) απέκτησε τα τελευταία χρόνια και αυτό συνετέλεσε ερήμην της περισσότερο – ή, αν προτιμάτε, από ένα ευνοϊκό γύρισμα της συγκυρίας, κάτι που δεν μειώνει καθόλου το έργο της. Η ίδια άλλωστε ποτέ δεν κινήθηκε τα φώτα της δημοσιότητας. Θεωρούσε ανέκαθεν ότι η ανωνυμία λειτουργεί ως ένας χώρος «απόλυτης δημιουργικής ελευθερίας» υπέρ της γραφής της, την οποία και προτάσσει με συνέπεια και επιμονή. Αυτό, βέβαια, θεωρείται «καπρίτσιο» από πολλούς, που στην εποχή της εκτεταμένης (και αδηφάγου) δημοσιότητας τείνει να

μυθιστορηματικού μέρους της «Τετραλογίας της Νάπολης» υπό τον τίτλο «L' amica geniale» (2011) – πριν από λίγες ημέρες κυκλοφόρησε και η ελληνική του έκδοση («Η υπέροχη φίλη μου», εκδόσεις Πατάκη, σε μετάφραση της Δήμητρας Δόση). Ακολούθησαν σταδιακά τα υπόλοιπα τρία μέρη: «Storia del pugno cognome» (Η ιστορία του νέου ονόματος), «Storia di chi fugge e di chi resta» (Η ιστορία εκείνων που μένουν κι εκείνων που φεύγουν) και «Storia della bambina perduta» (Η ιστορία του χαμένου κοριτσιού).

Τα μεγαλύτερα έντυπα του αγγλόφωνου κόσμου επιδόθηκαν σε μια άνευ προηγουμένου, διθυραμβικού χαρακτήρα, κριτι-

Φθινοπωρινό βράδυ στην Piazza del Plebiscito στη Νάπολη της Ιταλίας

